

DES DE LA CULTURA DE LES ACTIVITATS FÍSQUES A L'EDUCACIÓ FÍSICA ACTUAL AL BAIX LLOBREGAT

dossier

SANDRA GALLARDO¹

En l'educació física, com en altres matèries, no importa gaire quina és la teva filosofia. Importa més que se'n tingui alguna. I més encara que es tracti d'actuar conforme a la pròpia filosofia. Els únics principis docents que em desagraden profundament són aquells amb els quals la gent només està d'acord en aparença.

George Polya

Evolució de l'educació física a la nostra comarca

Avui dia no es pot negar la importància de l'educació motriu. Es fa evident la necessitat de valorar l'educació física no solament com a contingut curricular sinó com a base conspícua de qualsevol altre aprenentatge. Però aquesta nova ubicació de les pràctiques corporals en el marc social i educatiu com a expressió heurística o integral de la persona ha dut a terme un procés evolutiu que s'ha anat gestant gràcies a la millora de les condicions de vida, que ha afavorit el culte al cos, i a l'augment de la qualitat de l'educació, que ha fomentat una millora educativa. Aquests canvis no s'han esdevingut de manera uniforme a tots els territoris, sinó que han estat diferents en cada societat.

Fent una diagnosi històrica de l'activitat físicoesportiva als centres escolars de la nostra comarca, en els inicis trobem diferències qualitatives i quantitatives substancials per manca d'instal·lacions i una escassa formació de tècnics. És cert que des de la Llei General d'Educació de 1970 s'han fet innumbrables esforços per regular la normativa, però

ens ha continuat caracteritzant la carència d'instal·lacions escolars adequades i la no obligatorietat de tenir un mestre especialista en educació física a les escoles d'Educació Primària. No és fins l'any 1980 que es promulga la Llei General de Cultura Física i Esport que regula aquest aspecte amb el reconeixement universitari del professorat d'educació física. L'any 1993 s'estableix l'obligatorietat de disposar d'especialista en educació física als centres educatius d'Educació Primària i es convoquen les primeres oposicions d'aquesta especialitat. Actualment estem a l'inici de la implantació d'un nou sistema educatiu (Llei Orgànica d'Educació -LOE-) i a cavall entre els dos sistemes anteriors (Llei Orgànica de Qualitat Educativa -LOCE, que ni tan sols es va arribar a aplicar, i Llei Orgànica General del Sistema Educatiu -LOGSE-, 1990).

La necessitat i plaer pel moviment són inherents a l'ésser humà i en el cas dels infants encara més. Al Baix Llobregat s'observa una tendència de les escoles a relacionar-se més amb el seu entorn, potser a causa de l'esportivització que s'hi ha anat fent de les activitats físiques, influïdes també pel model esportiu dominant que ens envolta. Aquesta gran oferta d'activitat motora, promoguda des dels Patronats Esportius dels diferents pobles i ciutats que conformen la comarca, reafirma aquesta expressió vital i activa el nou model que estem vivim que potencia la pràctica d'activitat esportiva, alhora que es val de la competitivitat com a valor afegit.

És en aquest punt que els professors d'educació física ens enfrontem a un complex estrellat social, en què el model esportiu és l'esport d'elit en el qual prima la selecció i la tecnificació. I són aquestes característiques les que impedeixen complir la tasca de formació i socialització que l'activitat físicoesportiva ha de tenir a l'escola.

Actualment, en la nostra societat es manifesta un ampli consens sobre la consideració de l'educació física com a factor important en el desenvolupament integral de la per-

(¹) Sandra Gallardo i Ramirez, diplomada en ciències de l'educació amb l'especialitat d'Educació Física per la UAB i llicenciada en Psicopedagogia per la UAB. Actualment està cursant 5è de Pedagogia a la UNED. És professora associada en el Departament de Didàctica de l'Expressió Musical i Corporal de la Universitat de Barcelona en la qual imparteix docència als futurs docents de l'especialitat d'Educació Física.

sona. Per aquest motiu, el currículum educatiu d'aquesta àrea respon a les necessitats individuals i socials en funció de les característiques personals i de les condicions contextuals per crear hàbits i comportaments favorables a la realització completa. L'educació física, així, es planteja amb l'objectiu de contribuir a la millora de la qualitat de vida, possibilitant la pràctica de les activitats corporals per a tothom sense distinció ni diferenciació de cap mena.

Des de les institucions educatives, els docents plantegem una educació física encaminada a la consecució de finalitats utilitàries, higièniques i ètiques que es concreten en el coneixement corporal, el domini de l'acció motriu en l'espai i la implicació de cadascú en les relacions afectives que s'estableixen entorn de l'activitat física. Basem els processos d'ensenyament-aprenentatge en l'activitat vivenciada per l'alumnat, ja que el treball corporal és essencial per a un desenvolupament harmònic.

L'alumnat té una necessitat de moviment que forma part del seu propi procés evolutiu i de desenvolupament, però per tal que aquest procés es dugui a terme, cal integrar els coneixements i aprenentatges referents al propi cos en l'activitat diària. La comprensió i l'acceptació de la pròpia realitat s'adquireixen tant per les informacions que incideixen directament sobre un mateix, com pel contacte i la relació amb la resta de l'alumnat i l'entorn.

Fugint de la competitivitat, tan present en la nostra vida quotidiana, les activitats físiques als centres escolars estan basades principalment en el domini del cos i del moviment, com també en les habilitats concretes per a la millora corporal i la formació integral (física, cognitiva i socioafectiva) de la persona.

Com a àrea de coneixement inserida en els currículums

de les etapes de l'educació primària i secundària, l'educació física està basada en els continguts de procediments (habilitats), que han de ser interioritzats cognitivament (conceptes) i valorats en relació amb els altres, la qual cosa implica responsabilitat personal i social (actituds, valors i normes) de l'alumnat.

Per tant, potser caldria que ens preguntéssim què és el que tots els joves han de dominar en el camp de l'educació física per poder desenvolupar-se en la vida al final de l'ensenyament obligatori, als setze anys. Donar resposta a aquest interrogant és l'objectiu de la identificació de les competències bàsiques en educació física, la tendència curricular a la qual ens estem abocant.

Els alumnes es troben imbuïts per un sistema competitiu present en la seva vida quotidiana, als mitjans de comunicació i en les seves pràctiques esportives. Els docents, des de les escoles, hem de contrarestar aquesta competitivitat amb pràctiques pedagògiques fonamentades en metodologies cooperatives, que permetin desenvolupar mètodes de treball en els quals es fomenti, per damunt de tot, el grup, la participació de tothom, la importància del procés davant del resultat, la transmissió d'uns valors, la millora de l'autoestima i l'autoconcepte de l'alumnat. Ens veiem quasi obligats a desenvolupar programacions basades en els jocs i en activitats cooperatives que potenciïn la cooperació, l'acceptació, la participació i la diversió, valors fonamentals i actualment perduts entre els nois i noies de la nostra societat.

A Esparreguera ens movem, tot divertint-nos

A la nostra comarca, un exemple d'aquesta voluntat de desenvolupar pràctiques físicoesportives on es treballin

les actituds de la col·laboració i la cooperació com a eix bàsic, podem trobar-lo al poble d'Esparreguera. En aquesta població, el col·lectiu d'especialistes en educació física dels sets centres educatius existents en l'actualitat formem un grup de treball des de fa 4 anys que té com a objectiu principal treballar conjuntament, tot aportant idees i experiències. La varietat d'elements que caracteritza les trobades de professionals amb diferents contextos enriqueix la nostra tasca educativa individual a les escoles. Cada curs escolar hem anat incorporant noves fites i hem establert nous reptes en els quals els procediments, però també les actituds i els valors, fossin el fil conductor del nostre treball.

La primera reflexió ens va dur a considerar la manera com els esports de masses estaven relegant a un segon pla diversos continguts, com ara el joc popular i tradicional. Així doncs, vam elaborar una proposta perquè els nostres alumnes poguessin practicar deu jocs tradicionals, amb la qual els oferíem l'oportunitat de conèixer els jocs del territori on viuen. Aquest plantejament el vam formular en el sentit que un dels nostres objectius és que coneguin millor la seva pròpia cultura, al mateix temps que s'endinsen en els costums i el patrimoni lúdic i popular del nostre país. La riquesa motriu que incorporaven els diferents jocs tradicionals proposats va ser immensa, tant en la seva varietat com en el seu funcionament flexible, en el qual resideix la seva càrrega educativa, però especialment es van nodrir del fet de poder col·laborar amb altres nens i nenes de diferents escoles del poble en l'assoliment d'una fita comuna, tot passant-s'ho d'allò més bé. Aquesta trobada d'escoles la concebem com una festa de l'activitat física i l'esport al nostre poble i la portem a terme al camp de futbol d'Esparreguera cada primer trimestre del curs, amb els nens i nenes del primer curs de cicle superior.

Mentre continuàvem treballant en aquesta dinàmica, vam interessar-nos per les característiques pròpies del municipi que, situat a prop de la muntanya de Montserrat, ens oferia un espai natural immillorable per poder realitzar alguna activitat física. Durant aquest segon any vam treballar en el desenvolupament d'una cursa d'orientació ubicada en un dels itineraris ja existents de la zona de Can Roca. Amb aquesta proposta acomplíem objectius socials (aplega tots els nens i nenes del segon curs de cicle superior de les escoles del poble), educatius (permet aprendre), utilitaris (serveix per a la vida quotidiana), d'oci (permet gaudir), familiars (pot ser practicada a totes les edats) i ecològics (afavoreix el respecte i la cura per la natura), a més d'oferir una extraordinària acció educativa perquè treballa paràmetres imprescindibles per a l'assoliment d'habilitats físiques i sensorials que són clau per a la vida quotidiana. Amb aquesta cursa d'orientació, els nens i nenes als quals va adreçada tenen l'oportunitat d'endinsar-se en un terreny que els és desconegut, disposant, com a única ajuda, d'un mapa i de la col·laboració que s'estableix entre els quatre membres de cada grup, que tenen l'obligació d'arribar tots junts. Aquesta activitat la duem a terme durant el tercer trimestre del curs.

Aquest darrer any ens havíem plantejat un treball més experimental que els desenvolupats anteriorment i, pensant en l'alumnat de segon nivell de cicle inicial d'Educació Primària, vam elaborar una proposta mitjançant la qual poguessin iniciar-se en les activitats creatives del circ per mitjà de jocs i activitats cooperatius. L'objectiu principal pretès ha estat el de potenciar en l'alumnat d'aquest nivell el treball de cooperació amb altres nens i nenes de la seva edat i de totes les escoles del poble, a més de permetre'ls descobrir la màgia del circ i poder viure-la d'una manera personal. Preteníem que el circ fos el centre d'interès i que els nens i nenes arribessin

a ser els autèntics protagonistes pel seu paper actiu: tant per la realització de les tasques proposades, com pel procés creatiu que incorporen en l'execució.

Durant el segon trimestre del curs es va posar en pràctica i això va permetre fomentar dinàmiques de grup en les quals el treball cooperatiu va ser l'element indispensable per a l'obtenció del resultat final: la construcció d'un circ. Els professors només actuàvem d'animadors en l'espectacle de circ i d'encarregats de fer de la festa un dia inoblidable. I us ben asseguro que aquest últim objectiu el vam assolir i amb èxit.

El grup de treball que formem es caracteritza perquè tothom hi pren partit de forma activa, ja que constituïm un col·lectiu homogeni pel que fa a interessos, i heterogeni respecte de la formació, aspectes que afavoreixen l'autoreflexió i ens nodreix força. Amb aquest funcionament, realitzem una formació interna en què la diversitat de coneixements dels membres del grup ens permet establir un procés d'ensenyament-aprenentatge molt dinàmic i enriquidor.

I de ben segur que el curs vinent continuarem treballant els aspectes ja iniciats i en desenvoluparem d'altres que, com els treballats fins ara, ens permetin continuar sota una lògica interna diferent a la de les estructures de praxis estereotipades, que considerem com un complement ideal a la resta d'estímul educatiu que oferim els docents des de l'àrea d'educació física a les escoles.

A mode de conclusió breu, i tal i com he anat repetint al llarg d'aquesta exposició, a la societat actual hi ha una imposició de l'esport d'elit. Aquesta imposició té com a punt neuràlgic la incapacitat de les institucions transmissores de complir la seva missió de possibilitar que els infants, els adolescents i, en general, tots els homes i dones de la nostra societat puguin adquirir progressivament els valors cooperatius del plantejament de l'educació física d'ara. Això provoca que, tot i la presència mediàtica de l'esport on es prima la selecció i la tecnificació, s'estiguin desenvolupant als centres educatius unes praxis de dominació de la contingència que connoten que el canvi encara és possible.